

The concept of dispensation in the Canon Law

R. J. Laczko

Peter Pazmany Catholic University, Budapest, Hungary

Paper received 05.06.2016; Accepted for publication 15.06.2016.

Abstract. In the ecclesiastical legal language the concept of dispensation is one of the very precise expression, which was defined at an early stage of development of the Roman Catholic Church. Its form is categorized as a specific administrative measures (*actus administrativus singularis*), which means the decision within the limits of the law, the authority (magistrate) has the executive power to a specified person. Due to its uniqueness does not matter of law, but it creates an individual right this case (if there is occasion). The difference between the canon law and the secular systems of law is evidence in the canonical system of dispensation. The dispensation is a dismissal of the particular case of the authority in purely ecclesiastical law and if we refer to dispensation as a *vulnus legis*, it means a „wounding of the law”. Dispensation does not mean abrogation but „the relaxation of a merely ecclesiastical law in a particular case”. [1] It is very much like an exception to the law, if we given to ensure the common good. [2] And dispensation neither terminate the law itself, nor to create a separate objective right to beneficiary of the dispensation. Compared to the former Code (CIC 1917, canon 80. [3]) the determination of the dispensation is contains significant innovation. According to the canonical tradition, granting of the dispensation, basically the legislature was competent. Now, according to the Code 1983 (canon 85. [4]) a dispensation can be granted by a person who posses executive power within the limits of thier competence. The dispensation can be granted not even one person but multiple people. [5]

Keywords: *Dispensation, Canon Law, Ecclesiastical administration, Ecclesiastical law.*

A felmentés (*dispensatio*) fogalma a kánonjogban.

A felmentés az egyházi törvénykönyv egyik nagyon pontos kifejezése, amely meghatározott fejlődésen esett át az egyház korai szakaszában. [6] Formáját tekintve az egyedi közigazgatási intézkedések (*actus administrativus singularis*) kategóriájába tartozik [7], ami a végrehajtó hatalommal rendelkező hatóság (előljáró) meghatározott személyekre vonatkozó döntését jelenti a jogszabályok szabta kereteken belül. [8]

A felmentés a tisztán egyházi törvény kötelező erejének részleges esetre vonatkozó felfüggesztése. Megadására illetékességi körén belül az jogosult, aki végrehajtói hatalommal rendelkezik, továbbá akit a felmentésre maga a jog vagy a törvényes megbízás – kifejezetten vagy bennfoglaltan – felhatalmaz (vö. 85. kánon). [9] Senkit sem szabad az isteni és a természeti törvények követelményei alól felmenteni. A *Decretum Gratiani* úgy fogalmaz, hogy a felmentés a törvény szüneteltetése az egyház java és a kegy érdekében. [10]

A kifejezett vagy bennfoglalt követelménye az 1917-es kódex 81. kánonjának meghatározása szerint az ordinárius mindaddig nem adhat felmentést az egyház általános törvényei alól, amíg a Szentszéktől meg nem kapta az erre vonatkozó felhatalmazást. Ehhez képest annyiban változott az erre irányuló szabályozás, hogy a hatályos kódex 87. kánon 1.§-a azt mondja, a megyéspüspök felmentést adhat a területe vagy alárendeltjei számára valahányszor úgy ítéli meg, hogy ez a krisztushívők lelki javára válik. Kivételt képeznek az eljárásjogi, a büntető törvények, valamint az olyan törvények, melyek esetében a felmentés megadása az Apostoli Szentszéknek vagy más hatóságnak van különlegesen fenntartva. A 81. kánon szerint az ordinárius még különleges esetben sem adhat felmentést az Apostoli Szentszék engedélye nélkül, viszont a hatályos kódex 87. kánon 2.§-a itt is változást mutat, amikor azt írja, hogy a megyéspüspök felmentést adhat olyan esetben, amikor a Szentszékhez való felfolyamodás nehézségbe ütközik, és a késlekedésből súlyos kár származhat. [11]

Kulcsszavak: *Felmentés, Kánonjog, Egyházi közigazgatási jog, Egyházjog.*

A felmentés az 1917-es Egyházi törvénykönyv alapján.

Az 1917-es Egyházi Törvénykönyv a felmentésekről (De dispensationibus) című részben, a 80.–86. kánonokban foglalkozik, de további kánonokban is fellelhető a dispensatio kifejezés, ami esetenként nemcsak a felmentésre vonatkozik. Példa erre a 912. kánon, ami esetében a dispensatio kiosztást jelent, vagyis „A római pápán kívül, akire az Egyház egész lelki kincstárának kiosztása van bízva Krisztus Urunktól, csak azok adhatnak rendes hatalmuknál fogva búcsúkat, akiknek azt a jog kifejezetten megengedi”. [12] Bánk József megfogalmazása szerint a felmentés különbözik a kiváltságtól, mert míg az előbbi átmeneti jellegű, addig a kiváltság állandó. A felmentés alanyig jogot biztosít, a kiváltság viszont tárgyi jogot.

De a felmentés különbözik az engedélytől (*licentia*) is, mert akkor van szükség engedélyre, amikor a törvény valamit feltételelesen megtilt. Ebben az esetben tehát két alternatíva van: vagy meg kell tartani a törvényt, vagy pedig engedélyt kell kérni a tiltás alól. Így például a tiltott könyvek olvasása alól is engedély kérését írta elő az 1402. kánon, amikor azt fogalmazta meg, hogy a jog vagy az Apostoli Szentszék által tiltott könyvek olvasásának tilalma alól az ordinárius engedélyt adhat, de nem minden könyv esetében és csakis sürgős esetben. Ha pedig az ordinárius a Szentszéktől kapott engedélyt, hogy az alattvalói számára megadja a tiltott könyvek tartását és olvasását, akkor azt csak jogos és ésszerű okból, valamint a könyveket válogatva adhatja meg a felmentést. [13]

Ki adhat felmentést? Akár saját, akár átruházott hatalom alapján annak van joga felmentést adni egyházi törvények alól, akinek a hatalmat megadták, vagyis a törvényhozó utódja, vagy az előljáró. [14] Ezt a jogát az illető személy csak akkor gyakorolhatja a 84. kánon 1.§-a értelmében, ha a szóban forgó felmentés megadására alapos, ésszerű és az illető törvény fontosságával arányban álló ok merül fel. Ennek a megadására vonatkozó előírást az 1917-es kódex 80. kánonja határozta meg:

- saját törvénye alól minden törvényhozó;
- a törvényhozó utódja abban a hivatalban, amely az elődnek jogot adott a kérdéses törvény megalkotására;

- a törvényhozó eljárása, amennyiben az alattvaló csak az elöljárótól függő viszonyban gyakorolhatja törvényhozó hatalmát, vagy amennyiben az elöljáró az alattvalótól alkotott törvényt megerősítette és ezzel mintegy magáévá tette. Ez a jog a pápát a püspökökkel szemben is megilleti, amint azt a 329. kánon 1.§-a is leírja, noha ezek joghatóságukat egyenesen Istentől kapják; tehát még inkább megilleti a pápát a többi egyházi törvényhozóval szemben, akiknek joghatósága teljesen a pápától származik;

- továbbá megadhatja a felmentést a törvényhozó, az utód, vagy az elöljáró megbízottja, mert a törvényhozó más által is gyakorolhatja a felmentési jogát. Viszont a megbízott a felmentői hatalmával csak a megbízótól megszabott korlátok között élhet. [15]

A római pápa az összes egyetemes és részleges egyházi törvények alól adhat felmentést, de vannak esetek, amikor bár megadhatná, de bizonyos egyházi törvények alól mégsem adja meg soha a felmentést:

- a celibátus intézménye alól (132. kánon [16]). A nagyobb rendekkel felruházott klerikusnak tilos házasságot kötni, ellenkező esetben szentségtörést követnek el és az ilyen papokat a pápa egyáltalán nem menti fel. A kisebb rendekben lévő klerikus ugyan megházasodhat, de azonnal kiesnek az egyházi rendből, ha csak a megkötött házasság nem semmis, vagy erőszak, megfélemlítés nyomán jött létre;

- nem ad felmentést a pápa olyan törvénytelen gyermekek számára, akik ünnepélyes fogadalmas szerzetestől, vagy más nagyobb egyházi rendben lévő klerikustól származnak. Így például az 1115. kánon 2.§-a [17] értelmében törvénytelen az a gyermek, aki a házasságkötés napjától számított hat hónapon belül született, vagy a házasság felbontását követő tíz hónapon túl;

- a törvénytelenek, ha csak nincsenek törvényesítve, akár nyilvános, akár titkos a törvénytelenységük, a pápa nem ad felmentést alóluk (984. k. 1° [18]).

A megyéspüspök minden olyan egyházmegyei törvény alól felmentést adhat, amelyek esetében ténykétség (*dubium facti*), vagyis, ha valamilyen tényállás esetén merülne fel kétség. [19]

Mikor adható felmentés? A 84. kánon [20] úgy fogalmaz, hogy megfelelő és ésszerű ok nélkül ne adjanak felmentést az egyházi törvények alól, mivel a törvény fontosságát szem előtt kell tartani. Ha így adnak felmentést, az meg nem engedett és érvénytelen is.

Az ésszerű ok követelményét nemcsak a kódex említett tételes törvénye határozza meg, hanem a törvények természete is ugyanezt követeli meg. Ha ugyanis a törvény a közjó céljából jött létre, tehát ésszerű okból, akkor mindaddig érvényben kell maradjon és kötelező erővel kell bírjon, amíg ésszerű. Ebből következően, csak akkor vonható vissza az adott törvény, ha az ésszerűség megszűnt. Más esetekben pedig akkor függeszthető fel a törvény kötelező ereje, ha megtartása nem ésszerű, nem alkalmas, sőt talán káros is.

Ezek alapján nyilvánvaló, hogy megfelelő ok nélkül nem szabad az egyházi törvények alól felmentést kérni, mert a törvények ésszerű rendelkezések lévén, mindaddig lelkiismeretben is kötelezőek, amíg megtartásuk szükségtelennek, vagy esetleg károsnak nem bizonyul. Ha pedig valaki mégis megfelelő ok nélkül kéri a felmentést,

akkor tulajdonképpen maga a törvényhozó sem szabadna megadja, mert amíg a törvényt vissza nem vonja, addig ésszerűnek tartja. Ha pedig ésszerűnek tartja, akkor nem szabad annak kötelező erejét egyes esetekben ok nélkül függeszteni, vagyis alóla felmentést adni. Ha viszont mégis megtenné, – bár tilos – a felmentés annak ellenére érvényes volna, mert a törvényhozó egészen is visszavonhatja a szóban forgó törvényt, ha akarja, és a közjó elérését más törvénnyel, más úton is biztosíthatja. Tehát ennél fogva még könnyebben függesztheti az adott törvény kötelező erejét egyes különös esetekben, vagyis még könnyebben adhat alóla érvényes felmentést.

A 85. kánon [21] utal az 50. kánonra, amely előírja, hogy nemcsak a felmentést kell szorosán értelmezni, hanem az arra vonatkozó, bizonyos esetre szóló felmentési felhatalmazást is. Azonban figyelni kell arra, hogy ne legyen olyan szigorú az értelmezés, hogy maga a felmentés vagy az arra vonatkozó felhatalmazás terhesség, netán hiábavalóvá váljon. Ez alapján tehát a 85. kánon azonosságot mutat a hatályos törvénykönyv 92. kánonjával amikor az a törvények szoros értelmezéséről beszél.

A felmentés megszűnése az 1917-es kódex 86. kánon szerint. A felmentés megszűnéséről a 86. kánon [22] beszél. Eszerint a sorozatos folyamatból álló felmentés éppen úgy szűnik meg, mint a kiváltság (privilegium). Soha nem szűnik meg a felmentés, ha az abból kapott törvényes aktusok következményeit vesszük figyelembe, viszont hatályukat veszítik, amennyiben a törvényes hatóság érvényteleníti azokat. Megszűnik a felmentés a következő okok esetén:

- a kisebb fokú akadályokat (vö. CIC '17, 1054. kánon [23]) kivéve az engedélyesére indító ok biztos és teljes megszűnésével;

- lemondással, az adományozó jogának megszűntével (amennyiben záradékkal adták), halállal, a dolog vagy hely pusztulásával, ellenkező használatlaltal vagy nemhasználat esetén, visszaélés esetén, visszavonással (CIC 1917, 71-77. kk.);

- a törvény kötelezőjének megszűntével, ha például lejár a fogadalom vagy akadály, mert ilyenkor a felmentés örökössé válik. [24]

A *dispensatio* kifejezés előfordulási helyei az 1917-es kódexben: összesen 90 kánonban és 134 alkalommal fordul elő, mely kánonok a következők: 15., 36. 2.§, 62., 66. 3.§, 80., 81., 82., 83., 84. 1.2.§§, 85., 86., 98. 1.§, 132. 3.§, 179. 1.§, 181. 1.§, 182. 1.§, 232. 2.§ 1°, 247. 3.,4.§§, 249. 3.§, 250. 2.§, 251. 3.§, 253. 2.§, 258. 1.§, 291. 2.§, 336. 1.§, 459. 3.§ 3°, 626. 3.§, 640. 1.§ 1°, 642. 2.§, 912., 954., 972. 1.§, 990. 1.§, 991. 1-4.§§, 998. 1.§, 1021. 1.§, 1026., 1028. 1.,2.§§, 1031. 2.§ 2°, 1041., 1043., 1044., 1045. 1.§, 1046., 1047., 1048., 1049. 1.,2.§§, 1050., 1051., 1052., 1053., 1054., 1055., 1056., 1057., 1061. 1.§, 1063. 1.§, 1099. 1.§ 2°, 1109. 3.§, 1119., 1120. 2.§, 1138. 1.3.§§, 1245. 1-3.§§, 1308. 3.§, 1311., 1313. 3°, 1314., 1319. 4°, 1320., 1444. 1.§, 1962., 1963. 1.§, 1965., 1966., 1967., 1973., 1985., 1990., 1991., 2037. 3.§, 2116. 2.§, 2236. 1.§, 2268. 2.§, 2289., 2290. 2.§, 2295., 2313. 2.§, 2370., 2375., 2376.

A felmentés az 1983-as Egyházi törvénykönyv alapján.

A felmentés fogalma. Ellentétben a kánoni hagyománnyal (vö. pl. CIC 1917, 80. kánon), mely szerint a felmentés megadására alapvetően a törvényhozó, annak

utódja vagy esetleg az előjáró volt illetékes, a hatályos egyházjogban a felmentést a végrehajtó hatalommal rendelkező szerv adhatja meg.

A felmentés tárgya. Az irodalomban a kánonjogászok úgy utalnak a felmentésre, mint egy *vulnus legis-re*, azaz „a törvény megsértése”. Ha az adott törvény biztosítja a közjót, akkor az egyedi közigazgatási intézkedések általános magyarázati elveinek megfelelően a meghatározott esetre adott felmentési hatalmat szorosan kell értelmezni, tehát a felmentés úgy néz ki, mint a törvény alóli kivétel (vö. CCEO 1536. kánon 1.§). Nem meglepő tehát, ha a 18. és a 92. kánonok szoros értelmezésről beszélnek. Fontos megjegyezni, hogy a 18. kánon megfogalmazása alatt szorosnak azt az értelmezést nevezzük, mely kifejezések sajátos jelentésén a szükséges legkevesebbet érti, de ez nem tévesztendő össze a törvény leszűkítésével, amely már a törvény sajátos jelentésének a módosítása. Ez tükrözi azt a törvényhozó szándékának tulajdonított hagyományos kánonjogi elvet, hogy a gyűlölt dolgokat le kell szűkíteni – szoros értelmezés –, a kedvező dolgokat pedig kiterjeszteni, megnagyobbítani – tág értelmezés – (odiosa restringenda, favorabilia amplianda).

A 92. kánon szerint nemcsak a felmentést kell szorosan értelmezni, hanem a meghatározott esetre adott felmentési hatalmat is szorosan kell értelmezni. A szoros értelmezés ellentéte a tág értelmezés (vö. 36. kánon 1.§), mely az egyes kifejezéseken a lehető legtöbbet érti, amit még a szavak sajátos jelentése megenged. A tág értelmezés nem tévesztendő össze a törvény kiterjesztésével, amely már a jelentés módosítása. [25]

A tisztán egyházi törvények mindegyike alól sem lehetséges felmentés. Így nem adható felmentés az olyan törvények alól, amelyek valamilyen jogintézmény vagy jogcselekmény lényeges elemeit határozzák meg, mint például a lakóhely (102. kánon), a klerikus (207. kánon 1.§, 1008. kánon), a plébános (150., 519. kánon), vagy akár a felmentés (85. kánon) fogalmának lényeges elemeit meghatározó törvények alól. A pusztán megengedetést tartalmazó törvények alól sem lehetséges felmentés magából a dolog természetéből kifolyólag, mivel az érintettre az ilyen törvény nem ró kötelezettséget, amitől az illető személy felmenthető lehetne.

A felmentés megadója. Hivatalánál fogva az illetékes végrehajtó hatóságnak a felmentés megadására rendes hatalma van, amit a megbízottjának továbbadhat (delegálhat). Bizonyos esetekben maga a jog ad hatalmat a felmentés megadására az amúgy nem illetékes személyek számára.

A pápa minden felmenthető egyházi törvény alól felmentést adhat, legyen az akár egyetemes, akár részleges, vagy akár a legfőbb egyházi hatóságtól, akár alsóbb törvényhozótól származó törvény. Ezt a hatalmát a pápa személyesen vagy az Apostoli Szentszék illetékes hatóságai útján is gyakorolhatja.

A megyéspüspök felmentés megadására vonatkozó hatalma két csoportra osztható:

1. Rendes körülmények között: a CD 8b pontja alapján minden egyes megyéspüspök fölhatalmazást nyer, hogy az Egyház általános törvénye alól esetenként fölmentést adjon azoknak a hívőknek, akikre a jog szerint kiterjed a hatalma, valahányszor úgy ítéli meg, hogy az lelkük javára szolgál, hacsak az Egyház legfőbb tekintélye

külön fönttartással nem élt. [26] Fenntartás alatt olyan intézkedést értünk, amellyel a felsőbb hatóság az alsóbb szervek jogát korlátozza valamilyen hivatalos ténykedéshez. [27]

2. Rendkívüli körülmények között: minden ordinárius [28] adhat felmentést a Szentszék vagy más hatóság számára fenntartott törvények alól, amennyiben a következő feltételek egyidejűleg állnak fenn:

- ha a Szentszékhez való felfolyamodás nehézségbe ütközik. Nehéznek számít a Szentszékhez való felfolyamodás, amennyiben akadályba ütközik a postai úton történő érintkezés. [29]

- ha a késlekedésből súlyos kár származna.

Az ordinárius ténykétség esetén meg szokta adni a felmentést, amennyiben az a hatóság is meg szokta adni, amelyeknek fenn van tartva (14. kánon).

A helyi ordinárius felmentés adhat rendes hivatali hatáskörénél fogva az egyházmegyei törvények alól, továbbá felmentést adhat a plenáris zsinat, a tartományi zsinat, a püspöki konferencia által hozott törvények alól.

A plébánosok és a többi papok, valamint a diakónusok sem egyetemes, sem részleges törvények alól nem adhatnak felmentést, hacsak erre kifejezett felhatalmazást nem kapnak. Például az 1245. kánon értelmében a plébános felmentést adhat az ünnep- vagy bünbánati nap megtartásának kötelezettsége alól, vagy annak helyettesítését más vallásos cselekedettel engedélyezheti, de csak megfelelő okból. Ugyancsak a plébános felmentést adhat a magánfogadalmak alól. [30]

A felmentés oka. Mivel a törvény is az egyház javát szolgálja, ezért az alóla történő felmentéshez megfelelő és ésszerű ok szükséges. Kellő ok nélkül a felmentés megadása tilos és amennyiben nem maga a törvényhozó vagy annak a felettese adta a felmentést, ennél fogva érvénytelen is (90. kánon 1.§). A 90. kánon lényegében ugyanaz, mint az '17-es kódex 84. kánon 1.§-a, ami a *De episcoporum muneribus VIII.* fejezetén alapul a *Christus Dominus 8b* pontjának a hivatkozásával. VI. Pál pápa írta: „Amint az a 84. kánon 1.§-ában elő volt írva, a felmentés megadásának igazságos és ésszerű okra van szüksége, figyelembe véve a törvény súlyát, amelyből a felmentés adatott (CCEO 1536. kánon, 2.§). A felmentésnek jogos oka lehet a hívők lelki java.” [31] Ez az ok csekélyebb lehet, mint a törvény megtartása alól külön intézkedés nélkül erkölcsileg mentesítő ok. Éppen az az értelme a felmentés jogintézményének, hogy olyan okból kérünk mentesítést a törvény kötelező ereje alól, amely még nem elegendő ahhoz, hogy külön intézkedés nélkül is mentesnek tekinthessük magunkat. [32] A kommentátorok az adott esetre és a törvény által adott felmentés közötti arányosságnak a szükségességéről beszélnek. A relatíve kisebb törvény a kisebb okot írja elő. Minthogy az Egyház a felmentésnek érvényességet tulajdonított (10. kánon), így az mentes kell legyen a dolus alól (63. kánon). Ily módon az Egyház megőrizheti a fegyelmet annak érdekében, hogy az jelentéktelenné ne váljon.

Az 1983-as egyházi törvénykönyvben 48 kánonban összesen 83 alkalommal szerepel a felmentés (*dispensatio*) kifejezés, melyek a következők: 14., 59. 1.§, 75., 85., 86., 87. 1., 2.§§, 88., 89., 90. 1., 2.§§, 91., 92., 93., 180. 1.§, 182. 1.§, 291., 527. 2.§, 543. 1.§, 595. 2.§, 692., 1014., 1031. 4.§, 1047. 1.-4.§§, 1049. 1.-3.§§, 1078. 1.,

2.§§, 1079. 1.-3.§§, 1080. 1., 2.§§, 1081., 1082., 1121. 3.§, 1127. 2.§, 1144. 2.§, 1161. 1.§, 1165. 2.§, 1194., 1196. 3°, 1197., 1202. 4°, 1203., 1245., 1354. 1.§, 1681., 1686., 1687. 1.§, 1697., 1698. 1., 2.§§, 1699. 1.§, 1704. 1.§, 1706.

REFERENCES

1. CIC 1983, canon 85.
2. *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. JOHN P. BEAL, JAMES A. CORIDEN, THOMAS JOSEPH GREEN, New York 2000, 129.
3. CIC 1917, Canon 80.
4. CIC 1917, Canon 85.
5. CIC 1983, page 136.
6. STANISLAUS J. KUBIK, *Invalidity of dispensation according to canon 84., §1*, A historical synopsis and a commentary, Washington D.C., 1953, 1.
7. Az egyedi közigazgatási intézkedések általában: CIC 1983, 35-47. kánonok.
8. ERDŐ P., *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7), Budapest 2005, 231.
9. ERDŐ P., *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7), Budapest 2005, 123.
10. JOHN J. COUGHLIN, *Canon Law: A Comparative Study with Anglo-American Legal Theory*, Oxford University Press, 2011, 46.
11. Ibidem.
12. CIC 1917, Canon 912.
13. BÁNK J., *Kánoni jog I.*, Szent István Társulat, Budapest 1963, 289.
14. Vö.: CIC 1917, canon 80.
15. BÁNK J., *Kánoni jog I.*, Szent István Társulat, Budapest 1963, 290.
16. Vö.: CIC 1917, canon 132.
17. Vö.: CIC 1917, canon 1115 § 2.
18. Vö.: CIC 1917, canon 984. 1.
19. BÁNK J., *Kánoni jog I.*, Szent István Társulat, Budapest 1963, 293.
20. Vö.: CIC 1917, canon 84.
21. Vö.: CIC 1917, canon 85.
22. Vö.: CIC 1917, canon 86.
23. Vö.: CIC 1917, canon 1054.
24. BÁNK J., *Kánoni jog I.*, Szent István Társulat, Budapest 1963, 297.
25. ERDŐ P., *Az Egyházi Törvénykönyv*, Szent István Társulat, Budapest 2001, 102., 141.
26. Christus Dominus 8b.
27. ERDŐ P., *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7), Budapest 2005, 297-298.
28. A 134. kánon 1.§-a értelmében minden megyéspüspök ordinárius de nem minden ordinárius megyéspüspök.
29. ERDŐ P., *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7), Budapest 2005, 300.
30. ERDŐ P., *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7), Budapest 2005, 305-308.
31. *New commentary on the Code of Canon Law*, ed. J. P. BEAL – J. A. CORIDEN – T. J. GREEN, USA – Mahwah, N.J., 2000, 133.
32. ERDŐ P., *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7), Budapest 2005, 311.